

УДК 347

DOI: <https://doi.org/10.33098/2078-6670.2025.19.31.260-265>

СПІЛЬНА ОПІКА ПІСЛЯ РОЗЛУЧЕННЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Пушка Діана Михайлівна,
асистент кафедри права та публічного управління
ЗВО «Університет Короля Данила»,
вул. Коновальця, 35, м. Івано-Франківськ, 76018, Україна
e-mail: diana.pushka@ukd.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-6397-6587>

Мета. Метою цього дослідження є всебічний розбір можливостей впровадження спільної опіки над дітьми після розлучення в українському правовому полі. Необхідно встановити, які існують правові, соціальні та психологічні важелі, що впливають на зміну сучасної моделі батьківства. На основі аналізу передбачено створити практичні поради для ефективного впровадження спільної опіки в Україні. **Методика.** Методологія дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, який передбачає використання порівняльно-правового, соціологічного, психологічного та системного аналізу. У процесі роботи були застосовані такі наукові **методи**: термінологічний аналіз, порівняльний метод, метод системного узагальнення, соціально-правове моделювання, а також статистичні та соціологічні методи. **Результати.** Дослідження виявило, що впровадження спільної опіки в Україні потребує всебічних змін у правовій системі, суспільних переконаннях та культурних уявленнях про батьківство. Діюче українське законодавство було визнано недостатнім для забезпечення повного втілення рівних прав батьків, що негативно позначається на психологічному та емоційному становленні дітей у розлучених сім'ях. Виправдано необхідність створення нормативних актів, орієнтованих на забезпечення максимально справедливого та дитиноцентричного підходу до опіки та виховання дітей після розриву батьківських відносин. **Наукова новизна.** Вперше в українській науковій площині перспективи запровадження спільного піклування ґрунтовно проаналізовано з міжгалузевого погляду. Створено концептуальну модель зміни сімейного законодавства, враховуючи особливості українського народу та міжнародний досвід правового регулювання батьківства після розлучення. **Практична значимість.** Результати цього дослідження можуть знайти своє застосування для покращення Сімейного кодексу України, а також у розробці методичних вказівок для суддів, захисників та соціальних працівників, які мають справу із сімейними питаннями.

Ключові слова: спільна опіка, розлучення, сімейне право, батьківські права, психологія дитячо-батьківських відносин, трансформація сімейного законодавства.

Diana Pushka
Assistant Law and Public Administration, King Danylo University,
Konovaltsya Street, 35, Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine,
e-mail: diana.pushka@ukd.edu.ua

JOINT CUSTODY AFTER DIVORCE: PROSPECTS FOR IMPLEMENTATION IN UKRAINE

Purpose. The purpose of this study is to comprehensively analyse the possibilities of introducing joint custody of children after divorce in the Ukrainian legal field. It is necessary to establish what legal, social and psychological levers exist that influence the change in the current model of parenting. Based on the analysis, it is intended to create practical advice for the effective implementation of joint custody in Ukraine. **Methodology.** The research methodology is based on an interdisciplinary approach that involves the use of comparative legal, sociological, psychological and systemic analysis. The following scientific **methods** were used in the course of the study: terminological analysis, comparative method, method of systemic generalisation, socio-legal modelling, as well as statistical and sociological methods. **Results.** The study found that the introduction of joint custody in Ukraine requires comprehensive changes in the legal system, social beliefs and cultural perceptions of parenthood. The current Ukrainian legislation was found to be insufficient to ensure the full implementation of equal rights of parents, which negatively affects the psychological and emotional development of children in divorced families. The author justifies the need to create regulations aimed at ensuring the most fair and child-centred approach to the care and upbringing of children after the breakdown of parental relations. **Originality.** For the first time in the Ukrainian scientific field, the prospects for the introduction of joint custody are thoroughly analysed from an interdisciplinary perspective. A conceptual model of changes to family legislation has been created, taking into account the

peculiarities of the Ukrainian people and international experience of legal regulation of paternity after divorce. **Practical significance.** The results of this study can be used to improve the Family Code of Ukraine, as well as to develop guidelines for judges, defence lawyers and social workers dealing with family issues. These proposed approaches will help to improve legal practice and guarantee the highest protection of children's rights in cases of parental divorce.

Key words: joint custody, divorce, family law, parental rights, psychology of child-parent relations, transformation of family law.

Постановка проблеми. Ландшафт сімейних правовідносин в Україні суттєво трансформується, коли спільна опіка стає ключовим зрушенням у парадигмі виховання дітей після розірвання шлюбу. Це всебічне дослідження зосереджується на багатоаспектних викликах та перспективах, зумовлених можливим впровадженням спільної опіки, досліджуючи юридичні, суспільні, психологічні, економічні та культурні аспекти, які неминуче визначають цю зміну.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання спільного піклування над дітьми було предметом пильного вивчення вітчизняними та закордонними науковцями. Зокрема, дану тематику досліджували: О. В. Алексєєва, Д. С. Плюшко, Я. О. Менів та інші. Ці дослідження зосереджувалися здебільшого на теоретичних питаннях організації опіки, з відносно обмеженою кількістю практичних порад щодо впровадження українських законодавчих норм. Однак комплексний аналіз специфічних культурних, правових і соціальних бар'єрів для впровадження спільної опіки в унікальному українському суспільному контексті залишається невивченим, що є критичною прогалиною в існуючих наукових дослідженнях.

Постановка завдання. Метою цього дослідження є всебічне вивчення можливостей введення спільної опіки над дитиною після розлучення згідно з українським законодавством. Планується визначити правові, соціальні та психологічні фактори, що впливають на зміни у традиційній моделі батьківства.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Особливість моделі спільної опіки полягає в тому, що після припинення спільного проживання батьків встановлюється графік перебування дитини як з матір'ю, так і з батьком. Він має відповідати інтересам дитини, враховувати розпорядок навчання та відпочинку, задовольняти її потреби. Здебільшого час розподіляється рівномірно — приблизно 50/50. Це дозволяє зберегти та реалізувати принцип однакової відповідальності батьків» [1]. Діюча система сімейного права в Україні тривалий час базується на усталених моделях батьківської відповідальності, зазвичай віддаючи пріоритет піклуванню матір'ю. Цей підхід походить з глибоко вкорінених суспільних структур радянської епохи, які розглядали матерів як головних опікунів, а батьків — як другорядних осіб у вихованні дітей. Наявна правова система загалом забезпечує мінімальну участь батька, часто обмежуючи його права випадковими відвідуваннями та фінансовими зобов'язаннями.

Психологічні та освітні наслідки такого методу стають помітнішими. Довготривалі дослідження стабільно показують значний вплив обмеженої присутності одного з батьків на емоційний стан дітей, досягнення у школі та майбутню соціалізацію. Діти, які росли, маючи обмежену можливість контакту з одним із батьків, часто відчують вищий рівень занепокоєння, проблеми з прихильністю та труднощі у побудові здорових взаємин у дорослому житті. «Слід зазначити, що одноосібна юридична опіка є нині явищем доволі рідкісним. Як правило, її застосовують лише у випадках, коли суд визнає одного з батьків недієздатним у питанні прийняття рішень. Наприклад, у випадках значних психічних розладів або залежності від психоактивних речовин. Варто також пам'ятати, що одноосібна

фізична опіка не виключає можливості другого з батьків проводити час з дитиною. Це, у свою чергу, підкреслює важливість постійної, активної участі обох батьків у вихованні дитини» [2, с. 134].

«Донедавна модель спільної опіки фігурувала здебільшого у угодах, що уклалися батьками для врегулювання аспектів спільного виховання дитини. Українська судова система залишається традиційною. Судові процеси стосовно визначення місця проживання дитини здебільшого завершуються ухваленням рішення суду, в якому конкретно зазначено, з ким із батьків буде мешкати дитина» [1]. Через це впровадження спільної опіки потребує кардинального переосмислення системи сімейного права в Україні. Для цього потрібні не просто легкі зміни в законодавстві - це вимагає принципової перебудови правових основ, які справді ставлять у пріоритет цілісне благополуччя дітей. Процес включає розробку детальних вказівок щодо розподілу часу з урахуванням віку дітей, освітніх потреб та індивідуальних психологічних потреб. Також необхідно створити ефективні механізми посередництва для вирішення батьківських конфліктів, можливо, запроваджуючи обов'язкове спільне консультування та тренінги з врегулювання конфліктів для розлучених батьків.

Впровадження спільної опіки являє собою значний культурний виклик для України. Традиційні гендерні ролі історично відтісняли батьківську участь на другий план, що викликає відчутний опір усім більш справедливим підходам до виховання. Освітні кампанії повинні бути націлені на глибоко засілі суспільні стереотипи, наголошуючи на критичній важливості активної участі батьків у розвитку дитини. Ця культурна трансформація вимагає всебічного підходу, який ставить під сумнів гендерні стереотипи, заохочує позитивне зображення залучених батьків у засобах масової інформації та суспільних дебатах, а також створює мережі підтримки для батьків, які стикаються зі складнощами у взаєминах після розлучення.

Варто зазначити, що Верховний Суд постановою від 16 лютого 2024 року у справі № 465/6496/19 вперше в історії українських судів застосував модель спільного батьківського піклування про дітей [3]. У цій справі предметом спору було визначення місця проживання трьох дітей. Суди досліджували початкові позовні вимоги батька та зустрічні вимоги матері. Верховний Суд, переглядаючи рішення судів попередніх інстанцій, визначив, що найкраще для дітей буде почергове проживання з кожним із батьків: два тижні з батьком, два тижні з матір'ю. На нашу думку, суттєво вплинула на кінцеве рішення у цій справі та обставина, що під час розгляду справи касаційним судом сторони продемонстрували налаштованість на мирне врегулювання давньої суперечки. Зокрема, представник матері подав до суду клопотання з проханням додати до матеріалів справи проект мирової угоди, де було запропоновано визначити місце проживання дітей по черзі з матір'ю та батьком кожні два тижні.

У даному контексті зазначимо, що економічні питання спільної опіки є комплексними та мають значний вплив. Їх реалізація передбачає перегляд порядку виплати аліментів для справедливішого розподілу фінансових зобов'язань, розробку податкових стимулів для підтримки спільного батьківства, а також створення систем соціальної підтримки, які полегшать батькам поєднувати професійну діяльність із обов'язками щодо догляду за дітьми. Економічна політика має враховувати фінансові труднощі, з якими стикаються обидва батьки, щоб спільна опіка не перетворилася на додаткове економічне навантаження. «Водночас труднощі, пов'язані із спільною опікою, належать до початкового періоду адаптації, і завдяки тривалому контакту батьків ці труднощі поступово зникають. Спільна фізична опіка сприяє відкритому спілкуванню між батьками,

мінімізації конфліктів та розчарувань, приносить користь стосункам матір-дитина і батько-дитина» [3; 4, с. 30].

Міжнародний досвід може надати важливі відомості. Країни, такі як Швеція, Австралія та Канада, успішно впровадили принципи спільної опіки у своє законодавство, доводячи, що культурні зміни можливі за умови стратегічного та чутливого розроблення політики. Україна може використати передовий міжнародний досвід, розробивши модель, яка відповідатиме її унікальному соціальному контексту. Зокрема, «у Швеції дитина залишається під опікою обох батьків і після розлучення, якщо спільна опіка не скасовується судом за заявою одного з батьків, ініціативою суду чи за позовом комісії із соціального забезпечення. Суд може присудити спільну опіку проти волі одного з батьків» [5, с. 222].

Поступовий підхід, заснований на дослідженнях, представляє собою найбільш перспективний шлях. Це передбачає проведення пілотних програм у містах, всебічний збір та аналіз даних, поступове вдосконалення політики та постійну взаємодію із зацікавленими сторонами. Безсумнівно, цей процес зіткнеться з викликами, зокрема з глибоко вкоріненим культурним опором, обмеженістю інституційної інфраструктури, економічними обмеженнями та психологічними бар'єрами.

Наявна українська нормативна база, що стосується піклування про дітей після розірвання шлюбу, потребує суттєвих змін для дієвого втілення засад спільної опіки. Чинне законодавство, перш за все відображене у Сімейному кодексі України, переважно функціонує за традиційною моделлю, котра зазвичай визначає основне піклування за одним з батьків, найчастіше матір'ю, тоді як участь батька обмежується періодичними зустрічами та фінансовою підтримкою [6].

Для сприяння значущій спільній опіці, правки до законодавства повинні всебічно врегулювати низку важливих аспектів. До них належать переосмислення батьківських прав та відповідальностей, встановлення чітких критеріїв щодо розподілу часу, створення стандартизованих механізмів прийняття рішень та розробка багатогранних процесів вирішення спорів, що віддають пріоритет найкращим інтересам дітей. Запропоновані зміни в законодавстві вимагатимуть переходу від моделі бінарної опіки до більш гнучкого, орієнтованого на дитину підходу, який визнає важливість підтримки значущих взаємин з обома батьками після розірвання шлюбу. Для прикладу, «один із батьків може вважати, що спільна опіка шкодить благополуччю дитини. У таких випадках справа передається до суду. Суди перевірятимуть, чи відповідає надання одноосібної опіки інтересам дитини, досліджуючи: придатність одного з батьків до виховання дитини; прихильність дитини до цього батька; принципи підтримки та безперервності; повага до волі дитини; найкращі інтереси дитини знаходяться під загрозою, наприклад, якщо є докази насильства або нехтування одним із батьків» [2, с. 136].

Ключові законодавчі передбачення для підтримки спільної опіки охоплюють багатосторонні стратегічні заходи в правовій сфері. Насамперед, зміни до Сімейного кодексу мають внести ясні положення, які визнають спільну батьківську відповідальність як пріоритетну модель, із конкретними умовами для визначення інших варіантів лише у випадках, коли спільна опіка очевидно шкодить благополуччю дитини [6]. Це передбачає розробку повної системи оцінки батьківських здібностей, психологічної готовності, умов проживання та унікальних потреб дитини. Крім того, законодавчі реформи повинні передбачити спеціалізовані сімейні медіаційні служби з юридичним статусом, надаючи кваліфікованим фахівцям можливість допомагати батькам розробляти стратегії спільного виховання та вирішувати потенційні конфлікти.

Законодавчі зміни також мають включати механізми гнучкої опіки, здатні адаптуватися до мінливих етапів розвитку дітей, освітніх потреб та індивідуальних психологічних особливостей. Реалізація потребуватиме створення спеціалізованих відділів сімейних судів із судьями, обізнаними у дитячій психології, методах медіації та тонкощах спільного виховання. Для забезпечення цих змін необхідно інтегрувати економічні положення, враховуючи стандартизовані розрахунки аліментів, які відображають спільну фінансову відповідальність, податкові пільги для батьків, які виховують дітей спільно, і системи соціальної підтримки, що дають батькам можливість поєднувати професійні обов'язки зі спільними батьківськими зобов'язаннями.

Висновки. Спільна опіка - це революційне бачення, що змінює підхід України до сімейного права та виховання. Це значно більше, ніж просте внесення змін до законів - йдеться про глибоку культурну трансформацію, що визнає рівноправність батьків та ставить на перше місце всебічний добробут дитини. Досягнення спільної опіки - це непростий процес, що вимагає постійної праці від політиків, юристів, психологів та організацій громадянського суспільства.

В основі такого підходу лежить глибше розуміння сучасних сімейних відносин. Він підкреслює важливість обох батьків у житті дитини, кидаючи виклик старим соціальним стереотипам та ставлячи емоційні та психологічні потреби дітей на перший план. Україна, модернізуючи свої соціальні інститути, демонструє потужний потенціал прогресу за допомогою спільної опіки – перспективного підходу, який враховує складність сучасних сімей та фундаментальне право дітей на міцний зв'язок з обома батьками.

Список використаних джерел

1. Спільна опіка батьків над дитиною: як це працює в Україні. *Asters*. URL: https://www.asterslaw.com/ua/press_center/publications/spilna_opika_batkiv_nad_ditinoyu_yak_tse_pratsyue_v_ukraini/ (дата звернення: 27.03.2025).
2. Плюшко Д. С. Окремі питання немайнових прав та обов'язків подружжя після припинення шлюбу за законодавством України та країн ЄС. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка*. 2023. №3. С. 132-141.
3. Постанова Верховного Суду від 16 лютого 2024 року у справі № 465/6496/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117074192> (дата звернення: 26.03.2025).
4. Менів Я. О. До питання змін у сімейному законодавстві України у період воєнного стану України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. Випуск 2 (55). С. 28-31.
5. Алексеева О. В. Шляхи реалізації майнових і немайнових прав дітей після розлучення батьків (на основі зарубіжного досвіду). *Наука і правоохорона*. 2017. №1. С. 218-223.
6. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002, № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 26.03.2025).

References

1. Joint custody of parents over a child: how it works in Ukraine. *Asters*. Available at: https://www.asterslaw.com/ua/press_center/publications/spilna_opika_batkiv_nad_ditinoyu_yak_tse_pratsyue_v_ukraini/ (in Ukrainian)
2. Plyushko, D. S. (2023). Okremi pytannia nemainovykh prav ta obov'язkiv podruzhhzia pislia pryupynennia shliubu za zakonodavstvom Ukrainy ta krain YeS [Certain issues of non-property rights and obligations of spouses after the termination of marriage under the legislation of Ukraine and the EU countries.] *Visnyk Luhanskoho navchalno-naukovoho instytutu imeni E.O. Didorenka*, 3, 132-141. (in Ukrainian)
3. Resolution of the Supreme Court of February 16, 2024 in case No. 465/6496/19. Unified State Register of Court Decisions. Available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117074192> (in Ukrainian)
4. Meniv, Ya. O. (2024). Do pytannia zmin u simeinomu zakonodavstvi Ukrainy u period voiennoho stanu Ukrainy [On the issue of changes in family legislation of Ukraine during the period of martial law in Ukraine]. *Prykarpatskyi yuridichny visnyk*, 2(55), 28-31. (in Ukrainian).

5. Alekseeva, O. V. (2017). *Shliakhy realizatsii mainovykh i nemainovykh prav ditei pislia rozluchennia batkiv (na osnovi zarubizhnoho dosvidu)*. [Ways of implementing property and non-property rights of children after the divorce of parents (based on foreign experience)]. *Nauka i pravookhorona*, 1, 218-223. (in Ukrainian)

6. Family Code of Ukraine. (2002, (2003, January 10). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (in Ukrainian)

Стаття: надійшла до редакції 14.04.2025

прийнята до друку 28.05.2025

The article: is received 14.04.2025

is accepted 28.05.2025

Бібліографія: Пушка Д. М. Спільна опіка після розлучення: перспективи запровадження в Україні. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право*. Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2025. Вип. 19 (31). С. 260-265. DOI: <https://doi.org/10.33098/2078-6670.2025.19.31.260-265>

